

Zo ging dat in Gelinden in 1781: de verpachting van de gemeentebeemden

In Sint-Truiden, zo weten de mensen van Gelinden, kan je nergens beter wonen dan in Gelinden. Dat was in het in het ancien régime ook al zo, tenminste als je graag weinig belastingen betaalde. Anders dan in de dorpen in de omgeving, waar de aanslagvoet voor de gemeentelijke grondbelastingen al gauw 1 gulden per jaar per bunder bedroeg, was dat in Gelinden niet meer dan 5 stuivers. Waar het in andere dorpen in de achttiende eeuw gebruikelijk was ook een jaarlijkse gemeentelijke belasting te heffen op de dieren en een persoonlijke belasting van meestal 5 stuivers per communicant, moest men in Gelinden slechts een huishoudbelasting betalen van 5 stuivers per huishouden per jaar betalen. Het bezit van dieren werd in Gelinden niet belast.

In de achttiende eeuw werden geldbedragen uitgedrukt in guldens, stuivers en oorden. Een gulden was 20 stuivers waard en in een stuiver gingen 4 oorden. Geldbedragen werden in de regel geschreven als drie getallen met horizontale streepjes tussen. 16-15-2 bijvoorbeeld, betekent 16 guldens, 15 stuivers en 2 oorden.

Als je dat soort bedragen wil optellen, moet je eerst de oorden optellen. Kom je daarbij op een getal uit dat groter is dan 4, dan moet je voor iedere 4 oorden 1 stuiver bijtellen. Dan tel je de stuivers. Als je daarbij op een getal uitkomt dat groter is dan 20, dan moet je voor iedere 20 stuivers een gulden bijtellen. Tot slot tel je de guldens op. Als voorbeeld tellen we drie bedragen op:

2-15-3
4-2-1
8-6-2
15-4-2

Eerst tellen we de oorden op, zij staan telkens achter het tweede streepje: $3 + 1 + 2 = 6$. Daar trekken we 4 af, zodat we 2 oorden overhouden. Straks moeten we daarom 1 stuiver bijtellen. Nu tellen we de stuivers op: $15 + 2 + 6 = 23$. Daar tellen we 1 stuiver bij op, omdat we daarnet 4 oorden minder hebben geteld, en zo komen we aan 24. 20 stuivers maakt een gulden, dus herleiden we die 24 tot 4, en we onthouden dat we straks bij de guldens 1 gulden moeten bijtellen. Nu tellen we de guldens op: $2 + 4 + 8 = 14$, plus de gulden die we hadden omdat we 20 stuivers hebben weggelaten, zodat we op 15 guldens uitkomen. De oplossing is 15 guldens, 4 stuivers en 2 oord, of 15-4-2.

De burgemeester¹ van Gelinden gaf in 1781 in totaal 701 guldens, 15 stuivers en 2 oorden uit voor de gemeente². De gemeentelijke inkomsten bedroegen, zonder rekening te houden met de overschotten van de vorige jaren, 899 guldens en 12 stuivers.

Arnol Hendrix, die dat jaar burgemeester was, had voor de gemeente 137 guldens en 19 stuivers grondbelasting geïnd, 21 guldens en 10 stuivers huishoudbelasting en 103 guldens en 3 stuivers intrest op kapitalen die de gemeente tegen intrest had uitgeleend. Het merendeel van de gemeentelijke inkomsten van dat jaar, een bedrag van 637 guldens, kwam volgens zijn rekening van die brouckcedulle. De brouckcedulle vertegenwoordigde in 1781 dus 70 % van de gemeentelijke inkomsten, en dekte 90 % van de uitgaven van de gemeente.

Tussen de stukken die de kerkfabriek van Gelinden eerder dit jaar in het Rijksarchief in bewaring gaf, zit een dossiertje over het verpachten van de gemeentelijke beemden of broeken, dat ons leert wat de brouckcedulle in Gelinden precies was³. Een van de stukken in het dossiertje is het notarieel verslag van de openbare verpachting van de gemeentebeemden op 1 april 1781. De verpachting werd geleid door notaris Vroonen en burgemeester Gillis van Valle. Van Valle was burgemeester voor het jaar 1780, maar aangezien de nieuwe burgemeester in Gelinden in mei gekozen werd, was hij op 1 april 1781 nog in dienst. De notaris legde het verslag van de gebeurtenissen vast in een notariële akte. Jacobus Princen en Machiel Boden traden daarvoor als getuigen op.

De gemeentebeemden werden verpacht voor drie opeenvolgende jaren, formeel van 15 maart 1781 tot 15 maart 1784. Wie een perceel pachtte had dus het recht om daar in 1781, 1782 en 1783 het gras te hooien.

Artikel 7 van de Condiens is misschien wel het voornaamste. Hierin is vastgelegd dat enkel de ingesetene van Gelinden in aanmerking kwamen om een perceel gemeentebeemd te pachten.

Voor de boeren van Gelinden waren die beemden immers van levensbelang voor hun bedrijfsvoering. Wie niet over hooiland en hooi beschikte, moest een deel van zijn akkers met klaver inzaaien om in de winter over voeder voor zijn dieren te beschikken.

¹ De burgemeesters van onze dorpen waren in het ancien régime de mensen aan wie voor de duur van een jaar het beheer van de gemeentelijke financiën was toevertrouwd. In de meeste dorpen werden er jaarlijks twee burgemeesters gekozen. In Gelinden was het aan het einde van de achttiende eeuw de gewoonte slechts één burgemeester te kiezen. Hij inde de belastingen en andere inkomsten van de gemeente en betaalde met dat geld de uitgaven van de gemeente. Na verloop van zijn ambtsjaar legde hij rekenschap af over zijn beheer, en stortte het overschot van zijn rekening in de gemeentekas of gaf het door aan hun ondertussen aangestelde opvolger.

² De cijfers komen van de burgemeestersrekening van Arnol Hendrix, burgemeester van mei 1781 tot mei 1782, die hij op 21 mei 1783, een jaar nadat zijn ambtstermijn verlopen was, aan de gemeentenaren ter goedkeuring voorlegde. Die rekening wordt bewaard in het kerkarchief van Gelinden dat in Hasselt bewaard wordt: Rijksarchief Hasselt, Archief van de kerkfabriek van Gelinden. Overdracht 2020, nr. 136.

³ Rijksarchief Hasselt, Archief van de kerkfabriek van Gelinden. Overdracht 2020, nr. 134.

Het was dus van groot belang dat het hooi uiteindelijk ook gebruikt werd voor het vee van de inwoners van Gelinden. Daarom mochten de pachters het hooi van een gemeentebeemd niet verkopen aan iemand van buiten het dorp. Mocht dat toch gebeuren, dan had iedere inwoner van Gelinden het recht om soo haest als men can weeten [dat een pachter] het hooi van zijn brouck sal vercocht hebben oft overgelaeten hebben aen eenen vremden die van Gelinden niet soude sijn, het hooi van het betreffende perceel te halen. Aan de pachter moest hij dan alleen het bedrag betalen waarvoor het brouck vandaegh is uijtgehooght, zonder hem te moeten vergoeden voor majjen oft hoijen.

De percelen en de limieten daarvan waren de kandidaat-pachters bekend, het ging om de beemden soo ende gelijk die daer liggen, tusschen henne reenen. Pachters konden niet eisen dat de gemeente bewijs zou leveren van de oppervlakte van een perceel (artikel 1).

Kandidaten die het hoogste bod voor een perceel zouden uitbrengen, moesten terstond en voordat zij het perceel toegewezen kregen, eenen goeden borghe oft cautionaris stellen. Zij moesten met andere woorden de naam opgeven van iemand die zich borg stelde voor de stipte jaarlijkse betaling van het pachtbedrag. Wie zich borg stelde aanvaardde daardoor dat de gemeente – indien de pachter nalatig bleef met betalen – het verschuldigde geld zowel bij hem als bij de pachter zou vorderen en daarvoor desnoods beslag zou laten leggen op zijn onroerende goederen (artikel 2).

Naast het stipt betalen van de pacht, namen de pachters ook verplichtingen op zich die te maken hadden met het onderhoud en het beheer van de beemden. Jaarlijks moest eenieder die een brouck sal aennemen, op eenen daegh dat hen sal geseijdt worden door den borghemeester, op ieder half bunder vijf witbomen of populieren planten. Die bomen moesten twee voeten diep geplant worden en minstens acht voeten – circa 3 meter – hoogh buijten aerdt coomen. Aangezien het plantseizoen voorbij was, hoefden de pachters dat in dit geval pas vanaf het tweede jaar te doen. Om te voorkomen dat dieren de bomen zouden beschadigen, moesten de pachters de jonge bomen overdornen: zij moesten twijgen van doorgewas rond de boomstammetjes binden. Wie vergat die bomen te planten zou voor iedere boom of poote die hij te weinig plantte eenen gulden tot profijte van de gemeijntens moeten betalen (artikel 3).

Voorts moest iedere pachter op sijnen cost ende last en perijkel jaarlijks de beken langs zijn perceel vegen en op hun breedte houden, de grachten of riolen uijtwerpen ende reijnigen, en de reenen of grachten op de limieten van zijn perceel minstens een voet diep en breed houden (artikel 4).

De pachters van bepaalde beemden moesten rekening houden met bijzondere lasten. Zo moesten de pachters van een brouck aen die vijvers van den heer Vanhove, de groote sleute die midden door dat perceel liep op sijnen cost ende last opmaecken. Wie het leste brouck pachtte, moest de zouw of gracht tegens die Broucksteeye vegen en opmaecken, en vooral vaert aen de andere broucken leveren. Omdat niet alle percelen aan een weg lagen, moest hij toestaan dat andere pachters over zijn perceel naar hun perceel gingen (artikel 5). Wie een broek pachtte boven die broucken van Mechelen (Mecheen-Bovelingen) in de richting van het gehucht Marsnil, moest op het limiet van boven aen het beexken van die Opheersbroucken afcomende tot onder toe nae die Catsije waerts een gracht uijtwerpen. Die gracht moest van boven te beginnen tot in het midden van het brouck een voet breed en een voet diep zijn, en van het midden tot onder toe twee voeten breed en anderhalve voet diep. Als de pachter dit onverhoopt naliet mocht hij zich verwachten aan een boete van vier gulden ten profijte van de gemeijntens en hij zou het maken van die gracht door een derde moeten betalen (artikel 6).

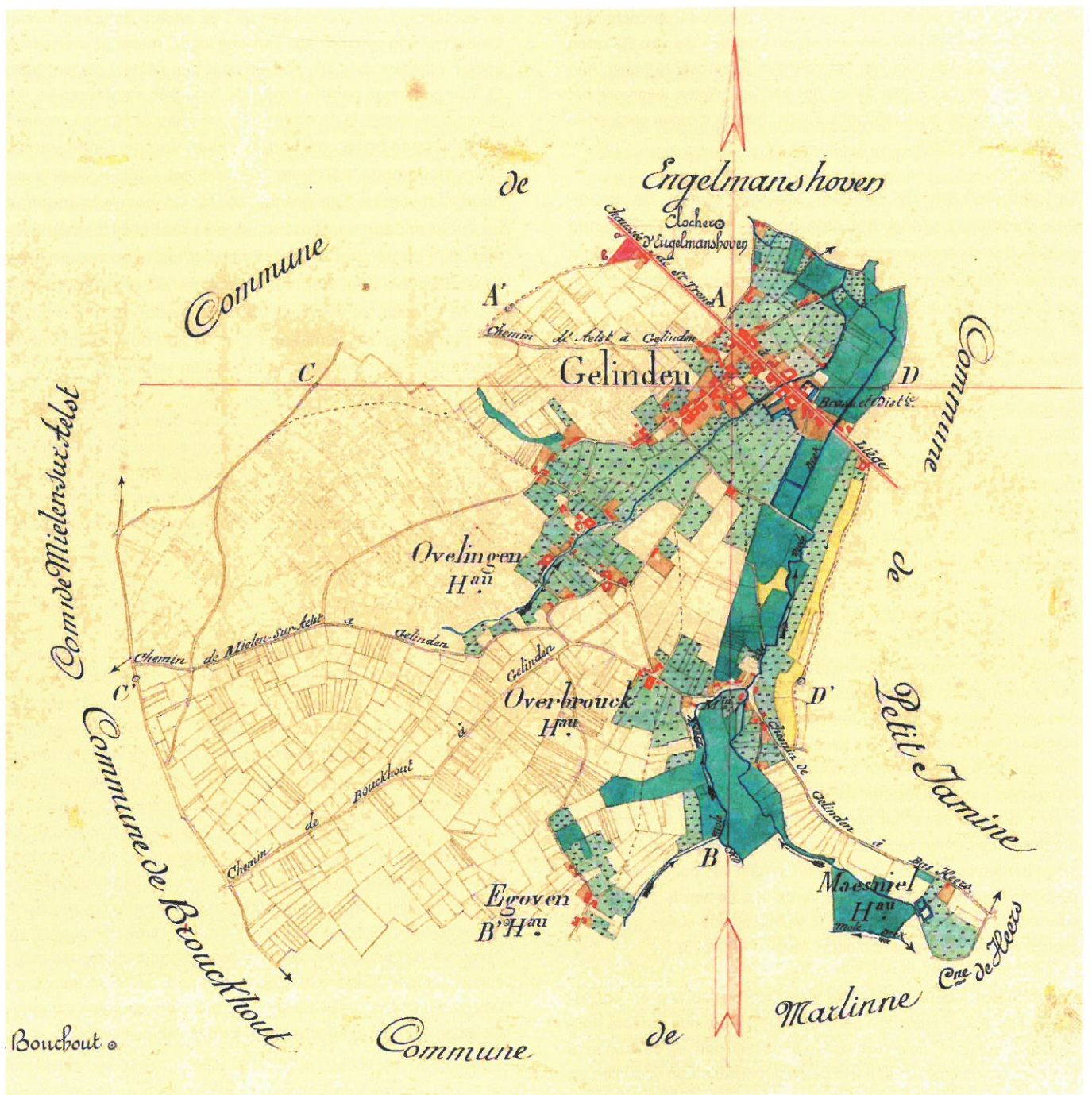
Miswas of andere ongelukken, voor wat orsaeck oft pretext het soude connen sijn, zouden niet aangenomen worden als reden om een korting op het pachtbedrag of zelfs quijslaegh te verlenen, tensij voor generaele fourageringe, als een voorbijtrekkend leger zich in Gelinden zou bevoorraden, of als een beemd voor twee derdedelen onder water zou staan⁴ (artikel 8).

Nadat de notaris deze voorwaarden had voorgelezen en uitgelegd, kon het bieden beginnen.

In totaal werden 31 percelen opgeroepen, die allemaal gegadigden vonden. Vooral de beemden aan de molen in Overbroek waren in trek. Het hoogste bedrag werd geboden door Gisber Stevens, die 40 gulden veil had voor het vijfde perceel daar. De percelen boven die Mechelse broucken waren minder in trek. Zij werden verpacht voor bedragen tussen 8 en 15 gulden per jaar. Het kleinste bedrag werd geboden voor een perceel dat het Schiltje genoemd werd. Jan Peters kregen het toegewezen voor 6 gulden en 5 stuivers per jaar. Het totale bedrag waarvoor de gemeentebeemden van Gelinden in 1781 verpacht werden bedraagt 636 gulden en 10 stuivers per jaar. Daarmee waren zowel de pachters gerust, die nu wisten dat zij zonder tegenslag hun beesten de volgende winters zouden kunnen voederen, als de mensen die de volgende jaren het burgemeestersambt zouden moeten opnemen. Zij wisten dat zij niet veel belastingen moesten ophalen, maar wel stevige pachtbedragen, iets dat men in Gelinden over het algemeen liever betaalt dan belastingen.

⁴ Wellicht wordt het geval bedoeld waarin een beemd onder water zou komen te staan in het zomerseizoen, als het gras nog groeide of als er gehoid moest worden. In het winterseizoen was het immers niet uitzonderlijk dat beemden onder water kwamen te staan.

Omstreeks 1845 werd op basis van de kadastrale opmetingen deze zogenaamde kadastrale reductie van Gelinden gemaakt. De beemden, die aan de oostelijke kant van de gemeente liggen, zijn in het groen aangeduid. De lichtgroene percelen met stippen zijn boomgaarden. Akkers zijn niet gekleurd

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, Archief van de kerkfabriek van Gelinden. Overdracht 2020, nr. 134.

Condiens en voerwaarden onder welcke Gillis van Valle, borghe-meester van Gelinden voer het jaer 1780 op heden den eersten daegh der maendt april 1781 sal ten meestbiedende voor mij notaris ondergeschreven ende getuijghen hierna te noemen, uijtgeven voer eenen termeijn van drij achtereen volgende ende consecutive jaeren, waervan het eerste jaere alreets begonst sijn sal oft is den 15 meert 1781 gepassert, ende alsoo van jaere tot jaere, die drij jaeren durende alle hene gemeijnte bempden en broucken, alles onder conditie naevolgende:

In den eersten dese bempden worden uijtgegeven soo ende gelijk die daer liggen, tusschen hene reenen, sonder dat die gemeijntens sullen gehauden sijn te leveren eenighe maete oft groddie.

2do Dat ieder hooger oft iederen persoon die een oft twee broucken min oft meerder sal comen te hoogen, sal gehauden sijn aenstonts te stellen eenen goeden borghe oft cautionaris voor den prijs van sijne gehooghde broucken oft brouck, soo dat het liber sijn sal aen den borghemeester conjonctelijk met die gemeijntenaeren te soecken voer die betaeling van alle openstaende jaeren, den cautionaris solidairlijck, waeraen den cautionaris sigh hier verobligert soo sijnen persoon als immeubele goederen, met consent in realisatie ende approbatie deses ubi opus erit.

3. Dat eenieder die een brouck sal aennemen, sal verobligert sijn te planten op die drij jaeren, en van het tweede jaer te beginnen, vermits het nu te laet is, op ieder half bonder vijf witte oft popelie-re pooten, dewelcke sullen hoogh buijten aerdt moeten coomen ten minsten acht voeten ende twee voeten bijnae in het aerde, ende die selve overdornen op hennen cost ende last ende sulckx alle op eenen daegh dat hen sal geseijdt worden door den borghemeester, en bij faute vandien sal voor ieder poote betaelen eenen gulden tot profijte van de gemeijntens.

4. Dat eenieder die een brouck sal hoogen, sal verobligert sijn op sijnen cost ende last en perijckel die beeken te veegen, die selve haere bredie te geven, alle riolen uijt te werpen ende reijnigen, die reenen op te maecken aen ieder brouck ten minsten eenen voet diep ende breedt.

5. Dat die een brouck hoogen sal aen die vijvers van den heer Vanhove, sal verobligeert sijn die groote sleute in het midden daer deur gaende, op sijnen cost ende last op te maecken, ende die het leste brouck sal hebben, sal verobligert sijn die zoije tegens die brouck-steege te veegen ende den gracht op te maecken ende vaert aen de andere broucken te leveren.

6. Die een brouck hoogen sal boven die broucken van Mechelen, nae Mersnil waert, sal verobligert sijn iederen reene van boven aen het beexken van die Opheersbroucken afcomende tot onder toe nae die Catsije waerts te maecken op sijnen cost ende last eenen reen, boven te beginnen tot in het midden van het brouck eenen voet breedt ende eenen voet diep en van het midden tot onder toe twee voet breedt ende onderhalven voet diep, op een amende van vier guldens ten profijte van de gemeijntens ende te doen maecken daerenboven op sijnen cost ende laste.

7. Dat geene op dese broucken en sullen mogen hoogen noch geene en sullen meugen een brouck aennemen als de ingesetene van Gelinden, en ingevalle sulx geschiede, soo haest als men can weeten alsdat hij het hoije van sijn brouck sal vercocht hebben oft overgelaeten hebben aen eenen vremen die van Gelinden niet soude sijn, soo sullen die van Gelinden de preferentie hebben van alsulck hoije oft gras met het brouck tot hen te nemen mits betaelende den prijs

gelijck het brouck vandaegh is uijtgehooght, sonder iet te betaelen voor maijen oft hoijen ende sonder eenighe formalitijdt van recht te gebruijcken.

8. Geenen aennemer en sal connen gratie noch quijslaegh vraegen, voor wat orsaeck oft pretext het soude connen sijn, tensij voor gene-raele fourageringe oft dat sijn brouck voor twee deerden dellen soude overvlooten sijn.

Aen welcke condiens nae voerlesinge ende explicatie die hoogers ende omstaenders sigh hebben vrijwilliglijck onderworpen ende gesubmitteert onder obligatie van hene persoonen ende meubelen, ende immobiliare goederen, met consent in realisatie ende approbatie ten alle heere hoven ubi opus erit.

Die twee eerste half bonders sijn verbleven aen scholtus Vroonen	25-0-0
Het derde half bonder aen Stas Craninx, borch Hendrick Smisdom	18-5-0
Het vierde aen Herman Vanijst, borch Gillis van Valle	18-5-0
Het 5 aen Geurt Vanijst, borch Claes van Herck	14-0-0
Het sesde aen Jan van Staepel, borch Hubert Stevens	13-10-0
Het sevenste aen Nol van Staepel, borch Jan van Staepel	12-10-0
Het 8ste aen Jan Craninx, borch Gilis van Valle	17-0-0
Het Ruijnembrouck Hendrick Tewis, borch Gilis van Valle	25-0-0
Het Steebrouck aen Hendrick Tewis	13-10-0
Het eerste brouck aen de molen tot Overbrouck Lamber Bolckers, borch Gisbert Stevens junior	36-0-0
Het tweede aen Jan Boden, borch Jan Princen	25-10-0
Het derde aen Fransus Bolckaers, borch Lamber Bolckaers	30-0-0
Het vierde aen sieur Bartholeijns, borch Lamber Bolckaers	31-5-0
Het vijfde aen Gisber Stevens ex Overbrouck, borch scholtus Vroonen	40-0-0
Het sesde aen Gilis van Valle, borch Lamber Bolckaers	29-15-0

Het sevenste aen Hendrick Baerts, borch Gilis van Valle	35-0-0
Het achde aen Geurd Craninx, borch Geurd Craninx	34-10-0
Het negenste aen Lamber Herckens, borch Geurd Voigst	35-15-0
Het thiende aen Lamber Bolckaers, borch Gilis van Valle	30-0-0
Het elfde aen Hendrick Smisdorn, borch Gisber Stevens ex Overbrouck	30-5-0
Boven die Mechelse broucken Het eerste aen Gisbertus Stevens ex Overbrouck	8-0-0
Het tweede aen Lamber Bolckaers, borch Sus Bolckaers	8-5-0
Het derde aen Jan Peters, borch Lambert Bolckaers	10-10-0
Het vierde aen Quintien Vanijst, borch Geurd Vanijst	13-5-0
Het vijfde aen Peter Bormans, borch Antoin Bermans	18-5-0
Het sesde aen Gilis van Valle, borch scholtus Vroonen	14-10-0
Het sevenste aen Quintien Vanijst	14-0-0
Het achde aen Nol Hendrix, borch Gilis Hendrix	13-10-0
Het negenste aen Christiaen Medaerts, borch Jan van Staepel	15-0-0
Het Schiltje aen Jan Peters	6-5-0
	<hr/>
	636-10-0

Aldus gedaen ende uijtgegeven ter presentie van Jacobus Princen ende Machiel Boden.
Quod attestor
Vroonen notarius immatriculatus

Rombout Nijssen

